

PRAVI HRVATSKI SOKOL – SADRŽAJ, TEME, NAGLASCI

UDK: 796.035:50](497.583Split)“1911/1912“

Primljeno: 29. lipnja 2020.

Izvorni znanstveni rad

TEA VRDOLJAK

Tršćanska 3

21000 Split, HR

teavrdoljak4@yahoo.com

U ovom radu bit će prikazano djelovanje sokolskog društva Pravi hrvatski sokol u Splitu u razdoblju 1911. – 1912. godine. Glavni izvor istraživanja jest istoimeno glasilo pokreta Pravi hrvatski sokol koje je izlazilo svaki mjesec tijekom navedene godine dana. Riječ će biti o društveno-političkim okolnostima nastanka pokreta, strukturi novonastale zajednice, njezinu utjecaju te razlozima prestanka djelovanja društva.

Ključne riječi: Pravi hrvatski sokol, pravaštvo, Hrvatska sokolska zajednica

UVOD

Sokolska društva bila su tjelovježbene organizacije koje su duhovno i fizički odgajale članove u mlade sokolaše spremne za obranu narodnih ideala. Prvotno osnivana kao tjelovježbena, njihova djelatnost postaje politički i ideološki aktivna jer je sam pokret pod maskom vježbanja okupljao sve veći broj pristalica u cilju nacionalnog buđenja i osamostaljivanja. Velik broj sokolskih društava u hrvatskim se zemljama osniva u razdoblju pada Bachovog apsolutizma. U Dalmaciji je politička situacija bila nešto drugačija zbog snažnog utjecaja talijanaštva, no narodnjačke struje s vremenom razvijaju sokolstvo pod svojim utjecajem. Daljnje društvene i političke prilike koje s vremenom stvaraju tendencije približavanja hrvatskih zemalja sa Srbijom u cilju nastanka jugoslavenske države, uzrokuju raskole i prepirke među političkim strankama,

što se također odražava na sokolsku organizaciju. Katoličko-pravaška struja unutar sokolstva, koja se nije htjela prilagoditi novonastaloj situaciji i prihvatiti ideju slavenskog uzajamstva, osniva novi pokret pod nazivom *Pravi hrvatski sokol*. Novoosnovani pokret izričito se protivio prevladavajućim liberalnim i antiklerikalnim idejama te svoju organizaciju, utemeljenu na kršćanskim tradicionalnim idealima, ističe kao spas hrvatskog sokolstva. Glavni izvor predstavlja nam glasilo pokreta *Pravi hrvatski sokol* koji je izlazio svaki mjesec točno godinu dana, od prosinca 1911. do prosinca 1912. godine. Obrađena poglavlja *Pravog hrvatskog sokola* daju nam sustavan pregled organizacije Zajednice, od upravnih tijela do unutarnje organizacije, javnog djelovanja, društava koja su joj pristupila te na samom kraju razloge prestanka rada.

RAZVOJ SOKOLSKE IDEJE

Sokolska ideja, odnosno sokolski pokret, rađa se u Češkoj unutar Habsburške Monarhije, u drugoj polovici 19. stoljeća. Pokret nastaje s ciljem okupljanja češkog naroda u borbi protiv prevladavajuće germanizacije. Potreba za takvom borbom javlja se zbog sve težeg i nepogodnijeg položaja svih slavenskih zemalja unutar Monarhije koja je neravnopravnim odredbama onemogućavala političke slobode i prava. Ističući načelo slavenske uzajamnosti i jedinstva, sokolski se pokret brzo širi među slavenskim narodima te se osnivaju brojna sokolska društva. Popularizaciji sokolskog pokreta pridonio je sam naziv inspiriran pticom, sokolom, čestim motivom u slavenskim narodnim pjesmama, simbolizirajući hrabrost, odvažnost, smjelost. Osnovni moto sokolskog pokreta preuzet je od starogrčkog ideala sklada duha i tijela: „*U zdravom tijelu zdrav duh*“. Slijedeći takve ideale, društva se posvećuju stvaranju snažnog i moralnog pojedinca koji bi djelovao u službi svoje domovine. Sokolski se pokret, pod krinkom tjelovježbenog društva, s vremenom razvija u političkog i društvenog aktera koji je svojim djelovanjem povezivao i spajao slavenske zemlje poput mosta u cilju buđenja nacionalne svijesti.¹

Prvo sokolsko društvo u Hrvatskoj osniva se u Zagrebu 27. prosinca 1874. godine. Nakon Zagreba, pokret se vrlo brzo širi diljem Hrvatske, Bosne i Hercegovine te među iseljeništvom.² Prvi sokolski časopis počeo je izlaziti 1878.

1 Adolf Paar: *Hrvatski sokol*. Samobor 2011., 1-2.

2 Nakon zagrebačkoga, osnivaju se društva u: Varaždinu (1877.), Bjelovaru (1884.), Krapini (1884.), Zadru (1885.), Karlovcu (1885.), Vukovaru (1885.), Koprivnici (1887.), Ogulinu (1889.), Splitu (1893.) itd. U Bosni i Hercegovini: Mostar (1896.), Sarajevo

godine; od 1903. počinje izlaziti *Sokol* koji mijenja naziv u *Hrvatski sokol* postavši glavnim glasnikom hrvatskog sokolskog pokreta. Sokolstvo se kao pokret u Dalmaciji pojavljuje nešto kasnije nego u ostatku Hrvatske. Razlog je tome specifična politička klima u kojoj je antitalijanaška djelatnost uvjetovala društvima da se stave prvo u politički plan, kao ključan faktor borbe protiv talijanskog iredentizma.³ Autonomasi su svoj utjecaj iskazivali putem brojnih kulturnih, privrednih i športskih društava koja su djelovala kao nositelji političke misli, s obzirom na to da je javno iskazivanje političkih programa Vlada u Beču strogo zabranjivala. Talijanaška društva organizirala su redovite parade i marševe pjevajući domoljubne pjesme u kojima su veličali Bajamontija i talijanašku vlast te su se često sukobljavala s narodnjacima koji pod slavenskim utjecajem osnivaju prvo sokolsko društvo u Splitu 26. siječnja 1893.⁴ O čitavoj strukturi društva, njegovoj upravi i organizaciji zajednice saznajemo iz Pravilnika društva Hrvatskog sokola iz 1908. godine, dok nam Unutrašnji pravilnik Hrvatskog sokola u Splitu služi za kao izvor saznanja o detaljnijoj razradi i provedbi discipline i reda unutar društva. Sokol je u Splitu, kao i u ostalim hrvatskim gradovima, odmah zadobio značajnu ulogu u predstavljanju i zaštiti ideja narodnog pokreta i nacionalnih ideja.⁵

Sokolska društva u Hrvatskoj ponajprije promatramo u političkom i ideološkom konceptu, budući da je o političkoj situaciji ovisila i njihova djelatnost. Sokolaši su podržavali političke stranke koje su zastupale protuaustrijsko i protumađarsko stajalište te je s vremenom sokolski pokret ojačao, posebice nakon 1903. i utjecaja Hrvatsko-srpske koalicije. Unatoč političkim istupima i zastupanjima određenih političkih smjerova, Hrvatski sokol u svojim se glasilima isticao kao politički neopredijeljena organizacija, čime je bilo zabranjeno pristupanje strankama, ali i nošenje odjeće u svečanostima organiziranih od bilo koje političke opcije, no njihovo nam djelovanje pokazuje upravo suprotno. Čitava njihova djelatnost bila je podređena domovini, što je određivalo njihov politički stav, ističući geslo: „*U desnici snaga, u srcu odvažnost, u misli*

(1900.) itd. U iseljeništvu: Chicago/SAD (1896.), Peyran/Argentina (1905.), Sao Paolo/Brazil (1907.), Acebal/Argentina (1909.), Punta Arenas/Čile (1912.).

3 T. Barčot: *Hrvatski sokol u Boki kotorskoj*. Kotor 2010., 9.

4 Duško Kečkemet: *Ante Bajamonti i Split*. Split 2007., 85-86.

5 Usporedi: Stipe Vrdoljak: *Hrvatski sokol u Splitu od 1893.-1910*. Povijest sporta, Zagreb 1972., br. 10, 891; Duško Marović: *Povijest sporta u Splitu od antičkih igara do prvog svjetskog rata*. Split 1990., 53.

domovina“. Borili su se protiv mađarizacije i germanizacije, odnosno talijanizacije na obali, dok su u svom djelovanju isticali zadatak „*buđenja narodne svijesti i poticanje svih pojedinaca na žrtvu za svoj narod*“. Sokolstvo je prije svega osnovano u cilju čuvanja domovine i odgajanja pojedinaca na službu domovini, na obranu i čuvanje svoje zemlje.⁶

DRUŠTVENE I POLITIČKE OKOLNOSTI UOČI OSNUTKA PRAVOG HRVATSKOG SOKOLA

Završetkom narodnog preporoda, Narodna se stranka trebala postaviti kao ključan faktor blizak vladi u cilju ispunjenja obećanih zahtjeva, no teška ekonomska i politička situacija u kojoj se nalazila Dalmacija njihove je pokušaje onemogućavala. U takvom nezahvalnom položaju, djelovanje i aktivnost Narodne stranke postaje ograničeno i podložno austrijskoj vladi. Općenito loše stanje, razjedinjenost hrvatskih zemalja, gospodarska i ekonomska stagnacija čitave Dalmacije otvorili su put novoj političkoj struji, pravaštvu. Pravaška stranka izričito zahtijeva rješavanje hrvatskog pitanja i bolji gospodarski položaj Dalmacije u Monarhiji. Za razliku od banske Hrvatske, pravaška misao u Dalmaciji uglavnom se zalagala za ujedinjenje hrvatskih zemalja u okvirima Monarhije. Pasivnost narodnjaka i sveopće loše stanje dalmatinsko su pravaštvo s vremenom postavili kao vodeću političku silu. Njihova je djelatnost time utjecala i na društveni život i na razvoj sokolstva po čijem se utjecaju razvijaju sokolska društva u Dalmaciji.⁷ Pravaštvo je u nekim središtima dobivalo veliku potporu stanovništva te su njihovi članovi imali ključne uloge u društvenopolitičkom životu. Primjerice, istaknuti pravaš Mate Klarić na čelu Makarskog sokola bio je sve do kraja postojanja društva te je, osim toga, imao vrlo važan položaj u djelovanju same stranke u Dalmaciji.⁸

Jačanje problema ujedinjavanja hrvatskih zemalja, hrvatsko-srpskog bliškijeg odnosa te pitanje teritorija BiH s vremenom su izazvali različite pravaške struje, liberalno-demokratsku struju i klerikalnu koncepciju pravaštva. Liberalna struja pravaštva, na čelu s Antom Trumbićem i Franom Supilom,

6 Ivan Hrstić: *Hrvatski sokol u Makarskoj (1894.-1914.)*. Historijski zbornik, Zagreb LXIV/2011., br. 1, 82.

7 Jaroslav Šidak, Mirjana Gross, Igor Karaman: *Povijest hrvatskog naroda*. Zagreb 1968., 167-169; Marijan Diklić, *Pravaštvo u Dalmaciji do kraja prvog svjetskog rata*. Zadar 1998, 121-127.

8 Ivan Hrstić: *Hrvatski sokol u Makarskoj (1894.-1914.)*. Historijski zbornik, Zagreb LXIV/2011., br. 1, 83-94.

razvija politiku novog kursa. U svojoj politici zastupaju samostalnu i ujedinjenu Hrvatsku nastalu zajedničkim djelovanjem svih oporbenih stranaka u borbi protiv austrijskog režima. Ideja o općoj slozi političkih stranaka na protuaustrijskoj osnovi bila je prihvatljiva upravo zbog borbe protiv zajedničkog neprijatelja u razdoblju krize dualizma. Politika novog kursa rezultira potpisivanjem Riječke i Zadarske rezolucije te stvaranjem Hrvatsko-srpske koalicije kao zajedničkog tijela u cilju borbe za rješavanje nacionalnog pitanja. Većina političkih stranaka pozdravlja takvu suradnju te poziva na zajedničko djelovanje, dok se određene stranke protive takvom djelovanju, što uzrokuje sukobe i raskole. Klerikalna pravaška skupina otvoreno se suprotstavljala idejama politike novog kursa, ponajviše jugoslavenskoj ideji u kojoj su vidjeli „propast i pad od Starčevićeva pravaštva“.⁹

Netom prije odvajanja došlo je do ključnih događaja koji su potvrdili već postojeće nesuglasice. Velikoaustrijski krugovi u cilju borbe protiv jugoslavenske ideje počinju s akcijom u kojoj će pomoću dijela svećenstva pravašku organizaciju u Dalmaciji pretvoriti u vlastito oruđe djelovanja. Jačanjem svećeničke organizacije unutar pravaških redova vidjeli su mogućnost provođenja svojih mjera i sprečavanja tendencija koje štete dualističkom funkcioniranju Monarhije. Značajnu prepreku u ostvarivanju austrijskih centralističkih ciljeva stvaralo je također djelovanje Hrvatskog sokola i koalicija sa Srbima s ciljem ostvarivanja treće samostalne jedinice unutar Monarhije. Sokolsko djelovanje nije smetalo samo austrijskoj vlasti, već je također predstavljalo prepreku u planovima ostvarivanja mađarske hegemonije. Mađaronska je vlast na sokolska društva gledala kao na političke protivnike te je različitim mjerama nastojala ograničiti sokolsku djelatnost i utjecaj.¹⁰ Politika bratskih odnosa Hrvata i Srba u cilju stvaranja jugoslavenske države, osim što je prouzročila podjele u političkom životu Dalmacije, izazvala je također podjelu unutar hrvatskog sokolskog saveza koja se nije više mogla nadvladati. Sokolska zajednica svoj prvi raskol doživljava početkom 1907. godine unutar dubrovačkog društva koje je

9 Marijan Diklić: *Pravaštvo u Dalmaciji do kraja prvog svjetskog rata*. Zadar 1998, 273-350.

10 Za vrijeme Khuena Hedervarya donesena je zabrana o vježbanju u srednjim školama. Za vrijeme Pavla Raucha i Slavka Cuvaja također su donesene odredbe o zabrani gimnasticiranja u sokolskim društvima. Vlasti su najviše ograničavale sokolski utjecaj na mladost u želji sprečavanja i širenja članova sokolskih društava. Pravi hrvatski sokol također nas obavještava o zabranama sokolskog djelovanja i nemogućnosti pohađenja sokolskih slavlja. *Malo povijesti o sokolstvu u Dalmaciji*. Pravi hrvatski sokol, Split 1912., br. 4., 7.

godinu poslije osnovalo novo udruženje pod nazivom „Pravi hrvatski sokol“. Uzroci takvoj podjeli ponajviše su bile nesuglasice i odbijanje podrške politici jedinstva i bratskih odnosa između Hrvata i Srba stvorenoj osnivanjem Hrvatsko-srpske koalicije. Unatoč pokušajima izmirivanja sukoba koji su slijedili idućih godina, do konačnog razjedinjenja dolazi 1911. godine.¹¹

OSNUTAK PRAVOG HRVATSKOG SOKOLA U SPLITU

Prethodni raskoli započeti u Dubrovniku pokrenuli su aktivnost *pravih sokolaša* koji konačno iz svojih zajednica odstupaju 5. studenog 1911. godine osnovavši Hrvatsku sokolsku zajednicu. Suprotstavivši se liberalnom smjeru kojim je krenulo hrvatsko sokolstvo, naglašavaju svoj pokret kao pravo sokolstvo. Glasilo Zajednice bio je *Pravi hrvatski sokol* izdavan u Splitu od prosinca 1911. do prosinca 1912. godine. Na osnivačkoj skupštini Zajednice odabrana je prva uprava te su donesene određene odredbe što se tiče samog funkcioniranja zajednice. Sukladno tome, Fran Ženko Donadini kao vođa pokreta izdaje *Pravilnik Hrvatske sokolske zajednice* koji po uzoru na *Pravilnik Hrvatskog sokola u Splitu* sadržava odredbe, organizaciju te upravu novoosnovane zajednice.¹²

Što se tiče upravnih tijela Zajednice, na čelu se nalazio središnji odbor koji su sačinjavali starješina ili predsjednik, njegov zamjenik, vođa, tajnik, blagajnik i tri revizora. Starješina i njegov zamjenik predstavljali su Zajednicu, tajnik je vodio zapisnike skupština, blagajnik je raspolagao novcima, a revizori ili pregledači računa nadzirali su rad blagajnika. Središnji je odbor upravljao svim organizacijskim poslovima za djelovanje Zajednice: sazivao je skupštinu, odobravao vježbe, izlete, sletove, primao nova društva, raspolagao novcima. Svake godine sazivala se glavna skupština od strane središnjeg odbora u periodu od listopada do prosinca. Pravo glasa imali su članovi središnjeg odbora te iz svakog društva po jedan izaslanik, točnije na 50 članova određenog društva jedan izaslanik. Skupština je razmatrala odabir članova središnjeg odbora, njihove izvještaje i pravila, odluke o isključivanju društva i prestanku djelovanja. Za pitanje tjelovježbe i sporta djelovao je prednjački zbor koji je organizirao vježbe, sletove te redovito prilagao svoja izvješća središnjem odboru. Njih su sastavljali vođa zajednice i njegov zamjenik te vođe i zamjenici svakog pripadajućeg društva Zajednice. U slučaju unutrašnjih razmirica, sastavljao se

¹¹ Isto, 92.

¹² *Pravilnik Hrvatske sokolske zajednice u Splitu*. Split 1911., 1-10.

obranički sud od pet članova na čije se odluke moglo uložiti žalbu središnjem odboru.¹³ Uprava Zajednice je, osim sazivanja godišnje glavne skupštine, redovito održavala sjednice koje su se obazirale na rad, organizaciju, članove zajednice, izlete, sletove i ostale aspekte djelovanja.¹⁴

„Skupštinom je vladao pravi bratski duh, nije bilo vojničke ukočenosti ili aristokratskog držanja... uspravljalo se i dogovaralo za procvat pravog hrvatskog sokolstva.“¹⁵

RAZLOZI OSNUTKA PRAVOG HRVATSKOG SOKOLA

Namjera pravih hrvatskih sokolaša jest osnivanje novog sokolskog pokreta koji će se vratiti svojim počecima s ciljem odgoja budućih mladih sokolova u rodoljube koji će služiti hrvatskom narodu. Kritiziraju stranaštvo, borbu za individualne interese i moć, izrugivanje kršćanskim vrijednostima, zabrane pravaškoj djelatnosti, podilaženje srpskim sokolašima unutar organizacije hrvatskog sokolstva. Hrvatski sokol karakteriziraju liberalnom i stranački podložnom organizacijom koja se svojom djelatnošću otuđuje od hrvatskih ideala. Postavljaju se kao čuvari hrvatskih sokolskih vrijednosti čija je prva dužnost ljubav prema narodu i domovini. Ističu kako im namjera nije bila raskol hrvatskog sokolstva ni otežavanje rada članovima i samoj sokolskoj ustanovi, no put kojim je išlo hrvatsko sokolstvo s vremenom je postao oprečan njihovu gledištu sokolstva te se stvorila potreba za reakcijom. „... *pravi hrvatski sokoli su istupili iz plemenitih poziva, da sačuvaju čisti hrvatski barjak i hrvatski značaj pravom hrvatskom sokolstvu, primorani neoprostivim grijesima propagatora srbizma...*“¹⁶

Teže tradicionalnom sokolstvu, vodeći se kršćanskim i rodoljubnim idejama za očuvanje hrvatske baštine. Kritiziraju aktivnosti i djelovanje hrvatskog sokolstva, protiveći se tendencijama približavanja sa slavenskim društvima i političkim strankama, što onemogućava istinsko djelovanje Sokola. Vodeći se idejom da hrvatski sokolaš mora biti Hrvat, odnosno da hrvatsko sokolstvo treba služiti interesima hrvatskog naroda, ideja zajedničkog djelovanja i udruživanja sa slavenskim sokolskim društvima bila je potpuno neprihvatljiva. Vrlo

13 Isto.

14 *Sjednica uprave naše Zajednice*. Pravi hrvatski sokol, Split 1912., br. 5, 5.

15 *Hrvatska sokolska zajednica*. Pravi hrvatski sokol, Split 1912., br. 1, 4.

16 Usporedi: *Pravo hrvatsko sokolstvo*. Pravi hrvatski sokol, Split 1911., br. 1, 1-5; *Malo povijesti o sokolstvu u Dalmaciji*. Pravi hrvatski sokol, Split 1912., br. 12, 6.

sažeto i jasno na samom početku iznose svoj stav prema ideji slavenstva: „*Sokolstvo je narodna institucija i mora služiti onom narodu, od kojeg se rekrutiraju sokolske čete.*“ Odnos sa srpskim društvima iskazuju kao *zaraznu bolest* koja *srbizmom* razbolijeva Hrvatski sokol.¹⁷ Osvrćući se na djelovanje i publicistiku srpskih društava, izričito se protive ideji ujedinjenja i zajedničkom djelovanju. „*Srbi neka budu dobri Srbi, Hrvati dobri Hrvati.*“ Upozoravajući na nebratsko djelovanje srpskih društava, iskazuju nezadovoljstvo imenom srpskog društva „Dušan Silni“; vidjevši u tome srpsku ideju pretenzije na hrvatske zemlje.¹⁸

Djelovanje hrvatskih i srpskih društava pod istim sokolskim savezom *Pravi hrvatski sokol* osuđuje te ističe kako bi Hrvatski sokolski savez u svoju zajednicu trebao primiti samo društva pod hrvatskim imenom. Ideja zajedničkog djelovanja društava uvjetuje činjenicu da će zastava i sokolsko odijelo također biti zajedničko, što smatraju „*atentatom na hrvatsku individualnost*“.

U svom pokretu pozivaju na podršku ostalih sokolskih društava u Hrvatskoj da zajedničkim snagama očuvaju hrvatsko sokolstvo kao jednu od najvećih narodnih institucija za svoj narod. Upućuju poziv svim rodoljubima da pristupe Hrvatskoj sokolskoj zajednici, na taj način ostajući vjerni hrvatskom imenu u borbi protiv svih neprijatelja hrvatstva. „*Vi sokolovi, koji pripadate još danas Hrv. sokolskom savezu, stupite u naše kolo, da zajedničkim silama srušimo ono, što se srušiti mora, ako hoćemo ostati vjerni našem lijepom hrvatskom imenu.*“¹⁹ U svom cilju teže povezivanju sa Zagrebom za koji ističu da je prijestolnica Hrvata u koju će se preseliti središte pokreta.

RAZILAŽENJA S HRVATSKIM SOKOLSKIM SAVEZOM

Zajedničko djelovanje hrvatsko-srpskih sokolskih društava bila je ona stavka koju su najviše zamjerali djelovanju Hrvatskog sokolskog saveza. Takve tendencije zbližavanja pravi sokolaši izričito ističu kao bolest koja je okužila srbizmom veći dio hrvatskog sokolstva. Tim vrlo grubim nazivom ističu svoje protivljenje i ogorčenost na nepostojeće reakcije uprave Hrvatskog sokola, nazivajući njihovu organizaciju protivničkom sokolskom organizacijom. Nakon stvaranja takvih opcija, njihova je skupina očekivala onemogućavanje ostvarenja takvih tendencija na način da Hrvatski sokolski savez izbacii iz zajednice

17 *Pravo hrvatsko sokolstvo*. Pravi hrvatski sokol, Split 1911., br. 1, 1.

18 *Dušan Silni*. Pravi hrvatski sokol, Split 1911., br. 1, 3.

19 *Na Okup*. Pravi hrvatski sokol, Split 1911., br.1, 5.

takve sokolaše, primivši samo ona društva s hrvatskim imenom.²⁰ Iznošenjem anegdota o sukobljavanju na sokolskim sastancima u Zagrebu, naglašavaju kako je njihov pothvat bio pravedno rješenje, smatrajući takve sukobe apsurdnom i besmislenom. Zalažući se za bratstvo i disciplinu što je u hrvatskom sokolstvu izgubilo vrijednost, obećavaju da će se takve vrijednosti u novom pokretu vratiti na pravi put.²¹

S druge strane, Hrvatski sokolski savez vrlo se negativno i kritički osvrnuo na osnivanje novog sokolskog pokreta u Splitu. U svom posljednjem broju 1912. godine *Hrvatski sokol* bilježi „žalosne pojave“ kako je sokolaš Fran Ženko Donadini, budući orlovac, ustrojio klerikalnu Hrvatsku sokolsku zajednicu. U kratkom pregledu ističu kako pobornici nove zajednice smatraju da se hrvatsko sokolstvo liberaliziralo i rušilo tradicionalne kršćanske vrijednosti. *Hrvatski sokol* navodi: „... nova Zajednica, koja je u ostalom po svom programu, ciljevima i osnovi potpuno jednaka bratskoj slovenskoj orlovske organizaciji, pa će s tog lahko u slogi s njom raditi za uskrsnuće narodnih ideala katoličkih Jugoslavena.“ Sokol ne nalazi nikakva opravdanja za organizaciju „Pravog hrvatskog sokola“; na njegov osnutak djeluje vrlo kritički i predstavlja ga kao sjeme razdora i nesloge među hrvatskim sokolašima: „Nu trebalo je silovati historiju, krivo osvijetliti činjenice, da se uzmogne pred sobom i pred ljudima opravdati razorna rabota, a i prokriumičariti sjeme razdora i nesloge... Kako li je zadovoljan, što je mogao stvoriti rascjep u redovima Sokolskim. Pa kakovom li lukavošću odabire Sokolsko ime, da na njegovom popularitetu nadje podlogu za razvoj kukavičjeg jajeta.“²²

Na te riječi iz *Pravog hrvatskog sokola* reagiraju iznova ističući tvrdnju kako je njihov pokret nastao iz potrebe. Opciju ostajanja u Savezu smatraju narodnim izdajstvom te ih je stanje unutar hrvatskog sokolstva jednostavno prisililo na određene ustupke. Pozivaju sokolska društva, a time i upravu Saveza da detaljnije pogledaju *Pravilnik Hrvatske sokolske zajednice* da uvide njihov pravi cilj. „Ne želimo strančarenja, nego hoćemo politike, i to zdrave hrvatske politike“. Obraćaju se Hrvatskom sokolskom savezu i uredniku M. Pilaru da sljedeći put *muški odgovore*, ako već imaju namjeru kritizirati i osvrtnati se na njihov rad, bez upotrebe sitnih izmotavanja i napada na klerikalnost. Pravi sokolaši naglašavaju: „Naš rad nije za paradu, ni za razne doktorske amicije, kao što je dosad bi-

20 *Na Okup.* Pravi hrvatski sokol, Split 1911., br. 1, 4.

21 *Kako je u drugoj sokolskoj organizaciji.* Pravi hrvatski sokol, Split 1912., br. 2, 4.

22 *Društvene vijesti.* Hrvatski sokol, Zagreb 1911., br. 12, 186.

*valo u sokolskim društvima... hoćemo da organizujemo šire mase hrvatskog naroda da im preko naših društava pružimo dosad manjkajući hrvatski sokolski odgoj.*²³

Daljnja se sukobljavanja bilježe za vrijeme vijećanja Hrvatskog sokolskog saveza u Splitu. Sastanak se među ostalim stavkama dotakao pokreta pravog hrvatskog sokolstva koji nanovo doživljava kritike. *Pravi hrvatski sokol* prenosi da splitska *Sloboda* bilježi kako pravim sokolašima Vlast treba zabraniti nošenje sokolskog odijela, što oni smatraju vrlo niskim potezom koji im želi otežati aktivnosti, potpuno zanemarujući optužbe i pitanja od strane pravog sokolstva. Za pristaše takvog sokolstva kažu: „... od sokolaša postadoše denuncijanti i detektivi, panduri i narodni špijuni. Sram ih bilo!“²⁴

Određena razilaženja s Hrvatskim sokolskim savezom nalazimo i u prepisci s dr. Budislavom Grgom Anđelinovićem, zadarskim odvjetnikom, kojem *Pravi hrvatski sokol* odgovara na prozivke. Osvrnuvši se na rad splitskog Sokola u Splitu kao na jedan od primjera, Hrvatska sokolska zajednica upućuje kritiku i zamjerku Savezu za pasivnost i nedovoljnu angažiranost. Uzrok takvom djelovanju, osim prethodno navedenih razloga, nalaze u upravama društva za koje *Pravi hrvatski sokol* naglašava da se izabiru na pogrešan način, vodeći se isključivo vlastitim interesima, moći, stranačkom utjecaju, što rezultira nedostatkom discipline i odgoja budućih sokola. Mijenjanjem uprava i njenih članova vide *ozdravljenje tih nezdravih prilika*. Nanovo ističu kako je njihova zajednica bila potrebna jer će odabirom pravih i požrtvovnih ljudi započeti pravo hrvatsko sokolstvo.²⁵

Hrvatski sokolski savez nadalje nije reagirao ni na kakve kritike od strane Hrvatske sokolske zajednice, koje nalazimo u *Pravom hrvatskom sokolu*.²⁶

DRUŠTVA HRVATSKE SOKOLSKE ZAJEDNICE

Broj društava je pri osnutku zajednice bio nezamjetan, no s vremenom je pokret dobivao određenu podršku, najviše od strane mladenačkih i katoličkih društava. U prvoj godini osnutka osnovana su društva u Splitu, Kaštelima i Vranjicu, no s vremenom se utjecaj širi na mjesta u blizini Splita, poput Klisa,

23 *Na razješnjenje*. Pravi hrvatski sokol, Split 1912., br. 4, 3.

24 *Sram ih bilo*. Pravi hrvatski sokol, Split 1912., br. 7, 1-2.

25 *Sokolski advokat*. Pravi hrvatski sokol, Split 1912., br. 3, 4.

26 Prelistavajući časopis Hrvatski sokol (1910.-1914.) nije pronađen nijedan osvrt niti kritika na djelatnost Hrvatske sokolske zajednice.

Trogira, Žrnovnice, nadalje na Makarsko primorje, Dubrovnik i njegovu okolinu, ali i na područje zadarskog zaleđa, Istre te Hrvatske.²⁷

Prvo društvo koje je istupilo iz Hrvatskog sokolskog saveza i pružilo veliku podršku splitskim pravim sokolašima bila su Kaštela gdje je osnovano i glazbeno društvo „Svačić“ koje je pružalo glazbenu podršku na svakom javnom istupu Zajednice. Kaštelansko je društvo imalo jaku društvenu organizaciju, no s vremenom se naglasak stavio i na tjelovježbeni aspekt koji je uznapredovao dolaskom učitelja Tikulina. Njihov redoviti rad dokazuju nam i organizacije društvenih plesova te izleta koji se često spominju u glasilu.²⁸ Učitelj Tikulin ističe se kao važna osoba u organizaciji tjelovježbenog aspekta u društvima u Vranjicu te Žrnovnici, pridonoseći jačanju podmlatka.²⁹

Zatim se osnivaju društva u Klisu, pa u Žrnovnici gdje se posebice ističe slavlje blagoslova trobojnice hrvatsko-katoličkog društva „Napredak“. Na proslavi su sudjelovali sokolaši iz Splita, Vranjica, Klisa, Kaštela uz glazbenu pratnju društva „Svačić“, akademsko društvo „Pavlinović“ te mnogobrojni uzvanici i gosti koji su podržali navedeno slavlje. *Pravi hrvatski sokol* ističe kako je to bila velika svečanost koja je preporodila Žrnovnicu, *koja je bila onog dana iskićena kao mlada nevjesta*.³⁰

Jako uporište u širenju utjecaja pružalo je društvo u Makarskoj na čelu s jakim pravaškom strujom. S makarskim društvom osniva se također mladenačko društvo u Tučepima te društva u Makarskom primorju: u Podaci, Podgori, Zaostrogu, Živogošću. Makarski franjevci dali su podršku pokretu od početka, što je također pokazalo da je Makarsko primorje bilo značajno u širenju utjecaja Zajednice. Kako bi se takav utjecaj i zadržao, saznajemo da je Donadini u ožujku 1912. godine pohodio društva te održavao različita predavanja za njihov tjelovježbeni i društveni razvitak.³¹ Kolika je bila jaka potpora makarskog društva, pokazuje nam i činjenica da se upravo u Makarskoj 1912. godine osniva *Župa Kačićeva*, kao zajedničko tijelo Zajednice u cilju širenja i lakšeg povezivanja. Po-

27 *Društvene vijesti*. Pravi hrvatski sokol, Split 1911.-1912. br. 1 – br. 12

28 *Društvene vijesti*. Pravi hrvatski sokol, Split 1911.-1912, br.1 – br.7

29 Usporedi: *Društvene vijesti*. Pravi hrvatski sokol, Split 1911., br. 1, 6; *Društvene vijesti*. Pravi hrvatski sokol, Split 1912., br. 4, 4; *Društvene vijesti*. Pravi hrvatski sokol, Split 1912., br. 6, 3; *Društvene vijesti*. Pravi hrvatski sokol, Split 1912., br. 7, 4.

30 *Vijesti naših društava*. Pravi hrvatski sokol, Split 1912., br. 10 i 11, 4.

31 Usporedi: *Društvene vijesti*. Pravi hrvatski sokol, Split 1912., br. 3, 7; *Društvene vijesti*. Pravi hrvatski sokol, Split 1912., br. 5, 6.

znato nam je da je *Župa Kačićeva* bila prva i jedina župa Hrvatske sokolske zajednice te više informacija o njezinu djelovanju ne nalazimo.³²

Dubrovačko je društvo u prvim mjesecima rada Zajednice bilo u zametku. Kako je Društvo jačalo, tako je aktivnost bila dinamičnija na način da su zabilježeni različiti izleti. Saznajemo da je 27. svibnja dubrovački Pravi sokol priredio izlet do Lapada uz pratnju pravaške glazbe „Gundulić“. Zatim je u rujnu 1912. godine organiziran izlet u Ston gdje su se sokolaši okupili s brojnim istomišljenicima i pravaško-prosvjetnim društvom „Stoviš“. Sljedeći zabilježeni izlet jest prvi javni izlet Pravog hrvatskog sokola u Dubrovniku prilikom svečanog otvaranja novog doma Hrvatske radničke zadruge, u čijim je prostorima Zajednice bilo smješteno dubrovačko društvo.³³

Širenjem Zajednice osniva se i prvo sokolsko društvo u zadarskom zaleđu, u seocu Lišane – Ostrovica.³⁴ Saznajemo da su se društva osnovala u Dobrinju pa i u istarskom Beramu. Utjecaj se širio i u Hrvatsku, točnije u Selnik. Društvo u Selniku svojim je radom potaknulo osnivanje mladenačkog društva u Ludbregu.³⁵ Osnovana su i ostala društva nastala pod utjecajem Hrvatske sokolske zajednice, no u nedostatku informacija o njihovom radu, samo ćemo ih nabrojati: Zemun, Gdinj, Muć, Perast, Sinj, Slatine, Opuzen, Babinagreda, Beravci, Vrlika.³⁶

RAZLOZI PRESTANKA RADA PRAVOG HRVATSKOG SOKOLA

Unatoč tome što su bili pripremljeni na razne kritike opimistično bodreći pobornike da je svaki početak težak te da se kao pravi *hrvatski sokoli* moraju osloniti na svoju hrabrost, veliko iznenađenje Zajednici predstavila je nedovoljna podrška klera. Vrlo mali broj svećenika pristao je uz njihov pokret, dok je ostatak vrlo mlako reagirao. Saznajemo kako je 220 svećenika odbilo dati podršku njihovom pokretu, pod izlikom da se ne bave sportom.³⁷ Pokret nije

32 *Prva naša sokolska župa*. Pravi hrvatski sokol, Split 1912., br. 4, 3.

33 Usporedi: *Društvene vijesti*. Pravi hrvatski sokol, Split 1911., br. 1, 1; *Društvene vijesti*. Pravi hrvatski sokol, Split 1912., br. 2, 3; *Društvene vijesti*. Pravi hrvatski sokol, Split 1912., br. 4, 5; *Društvene vijesti*. Pravi hrvatski sokol, Split 1912., br. 7, 4; *Društvene vijesti*. Pravi hrvatski sokol, Split 1912., br. 10/11, 2.

34 *Društvene vijesti*. Pravi hrvatski sokol, Split 1912., br. 2, 6.

35 Usporedi: *Društvene vijesti*. Pravi hrvatski sokol, Split 1912., br. 3, 5; *Društvene vijesti*. Pravi hrvatski sokol, Split 1912., br. 4, 6.

36 *Društvene vijesti*. Pravi hrvatski sokol, Split 1912., br. 2 – br. 10 i 11.

37 *Preporuka svećenstvu*. Pravi hrvatski sokol, Split 1912., br. 4, 3-4.

dobio očekivani crkveni blagoslov te je Zajednica na sve načine pokušavala pridobiti potporu klera. Zabilježenu podršku dobivaju od tjednika *Dan* čije je pravaško uredništvo potez svećenika osudilo i pozvalo svećenstvo, ali i ostalo stanovništvo da pravom hrvatskom sokolstvu daju potporu, ističući da je njihov pothvat nastao „na čistom hrvatskom i kršćanskom stanovištu“.³⁸

Sukobljavanja s upravom Hrvatskog sokola nisu bila neobična pojava, s obzirom na to da i sam pokret pravog hrvatskog sokolstva nastaje kao reakcija na *protivničku sokolsku organizaciju*, no svakako nisu išla na ruku novom pokretu. Buntovnička crta koja je stvorila pokret prouzročila je stalnu netrpeljivost i negativne reakcije među te dvije organizacije, što nije pružalo nikakvu mogućnost primirja niti sporazuma. *Pravi hrvatski sokol* kritiziranjem i prikazivanjem negativnih strana Hrvatskog sokola pozivao je nove članove na pristajanje uz novi pravi hrvatski sokolski pokret. S druge strane, *Hrvatski sokol* u njihovu pokretu nije vidio nikakvu opasnost koja bi naštetila funkcioniranju hrvatskog sokolstva te se na njihov rad često i ne osvrću kao suprotna strana. Razlog prekida izlaženja glasila nalaze u nemaru preplatnika i nedovoljnoj podršci novom pokretu: „... i pravi hrvatski sokolovi nisu podrpli list, što je najbolji dokaz, da je skroz suvišan bio taj pothvat“.³⁹

Podrška je Zajednici izostala od gradskih organizacija, društvenih i političkih glasila, koja se većinom nisu niti osvrnula na osnivanje Hrvatske sokolske zajednice, dok je određena publicistika djelovala negativno. Splitska *Sloboda* je kao organ Hrvatske pučke napredne stranke pod vodstvom Josipa Smodlake propagirala slavensko sokolstvo, kritizirajući klerikalizam, vidjevši u njemu atentatora na hrvatsko-srpsku nacionalnu ideju. Za pravo sokolstvo ističu kako neće nadvladati Sokola koji je pustio duboke korijene u hrvatskom narodu.⁴⁰ Osim prepirke sa *Slobodom*, iznose sukobljavanja sa šibenskom *Hrvatskom rieči* te prepirke s uredništvom lista *Mladost iz Zadra*⁴¹ koje postavlja upit hoće li se Zajednica držati katoličkih i hrvatskih načela kao što to ističu u svom glasilu. *Pravi hrvatski sokol* žustro odgovara takvim napadima i uvredama, tvrdeći da su nezalice koje nisu

38 *Gradske vijesti*. *Dan*, Split 1. XII. 1912., 7.

39 *Društvene vijesti*. Hrvatski sokol, Zagreb 1913., br. 1, 15.

40 *Juriš klerikalaca*. *Sloboda*, Split 19. VIII. 1911., 3.

41 *Mladost: poučno-zabavni list za organizaciju seljačke i radničke mladeži u katoličkoj Hrvatskoj* izlazio je od 1910. do 1914. godine pod uredništvom Frana Ženka Donadinija i Ive Puharića u Splitu. Od druge godine list se uređuje pod izdavaštvom Hrvatskog katoličko-akadenskog prosvjetnog društva „Pavlinović“ u Zadru.

pročitale nijedan broj njihova glasila iza kojeg čvrsto stoje sa svojim načelima. Na kritike upućene njihovoj organizaciji osvrću se dosta pozitivno, ne želeći pokazati slabost na samom početku: „U našem radu se nećemo ni osvrćati, ni na one, koji nas ismjeavaju, jer su tako naučni da se smiju svakoj pčeli radilici. To su naše poznate lijenčine, kojima je trbuh i bog i domovina a spravi iza galerija svakom kritikovati.“⁴²

Suprotno tome, iskazuju zahvalnost i nabrajaju publicistiku koja se pozitivno osvrće na njihovo djelovanje: *Prava Crvena Hrvatska, Dan, Pučki prijatelj, Svećenička organizacija, Mladost*.⁴³ Riječ je o pravaškim glasilima i listovima koji su svojim kolegama dali određenu podršku, no očekivani priljev pravaške orijentacije nije se dogodio. Riječ je bila o manjem broju poklonika, dok je ostatak ostao vjeran Hrvatskom sokolu. Prema tome, masovno uključivanje u Zajednicu, a time i prijelaz starih sokolskih društava izostao je, što možemo vidjeti na primjeru makarskog Sokola koji nije pristupio novoj Zajednici, unatoč tome što mu je na čelu društva bio istaknuti pravaš Mate Klarić.⁴⁴

Upravo su nedostatak podrške i nedovoljna uključenost izazvali onaj ključan problem s kojim se novonastala Zajednica nije više mogla nositi, a to su financijske poteškoće koje su onemogućavale daljnji rad. Posljednji broj *Pravog hrvatskog sokola* izlazi 1. prosinca 1912. godine, točno godinu dana nakon prvoga broja. Za takav nedostatak krivca nalaze u pretplatnicima koji nisu financijski potpomagali list, odnosno svoju Zajednicu. Pretplatnike se redovito pozivalo da ispune svoju dužnost. Njihovi pozivi i upozorenja nisu imali učinka jer se u svakom sljedećem broju glasila nanovo opominju članovi da ispune svoju dužnost i pomognu u daljnjem radu. S vremenom su počeli javno objavljivati imena ljudi koji su uplatili pretplatu, ali i onih koji su darovali listu određenu financijsku pomoć.⁴⁵ Situacija se nije promijenila te je u posljednjem broju najavljen kraj izlaženja lista, ali i početak tiskanja novog tjednika *Hrvatska svijest* koji će imati stalnu rubriku pravog sokolstva.⁴⁶

42 *Iskrena riječ sokolima i našim prijateljima*. Pravi hrvatski sokol, Split 1912., br. 2, 2.

43 *Novinstvo o našoj Zajednici*. Pravi hrvatski sokol, Split 1911., br. 1, 6.

44 Ivan Hrstić: *Hrvatski sokol u Makarskoj (1894.-1914.)*. Historijski zbornik, Zagreb LXIV/2011., br. 1, 94.

45 Od četvrtog broja do posljednjeg glasila nalazimo rubrike *Dar našem listu, Uplatiše preplatu za naš list* u kojima su javno nabrojena imena osoba koje plaćaju preplatu i koja su dala određene darove za list. Usporedi: *Pravi hrvatski sokol*, Split 1912., br. 4 – br. 12, 6-7.

46 Usporedi: *Nehaj za preplatu*. Pravi hrvatski sokol, Split 1912. br. 10 i 11, 6; *Naš list pre-staje*. Pravi hrvatski sokol, Split 1912., br. 12, 1.

ZAKLJUČAK

Unatoč tome što su u svojim glasilima isticali političku neopredijeljenost te zabranjivali nošenje sokolskih odijela i drugih obilježja u organizaciji različitih političkih stranaka, sokolska se društva tog pravila nisu pridržavala. Vodstvo Hrvatskog sokola podržavalo je političke opcije koje su se protivile mađarizaciji, odnosno germanizaciji, istaknuvši se kao izrazito ideološka organizacija, čiji je položaj ovisio o vladajućim političkim okolnostima. Sukladno tome, promjene na političkom životu Hrvatske u kojima dolazi do stvaranja Hrvatsko-srpske koalicije u cilju nastanka zajedničke jugoslavenske države, utječu na daljnju djelatnost Hrvatskog sokola. Vladajuće liberalne i antiklerikalne struje unutar hrvatskog sokolstva uzrokuju netrpeljivosti koje rezultiraju osnivanjem pokreta pravog hrvatskog sokolstva s Hrvatskom sokolskom zajednicom kao krovnom institucijom. Pravaško-kršćanska struja sokolaša nije se htjela prikloniti navedenim promjenama unutar sokolstva, koje su ideju slavenske uzajamnosti isticale kao daljnju opciju djelovanja. Izričito se protive ideji slavenskog udruživanja kojom će se zanemariti sve hrvatsko i tradicionalno u organizaciji sokolstva. Ponajviše se obrušavaju na upravu Hrvatskog sokola koju kritiziraju kao neprijateljsku organizaciju, stranački podložnu, koja se svojim djelovanjem udaljava od hrvatskog naroda. Predstavljajući se kao spasitelji hrvatskog sokolstva koji svoje djelovanje temelje na tradicionalnim kršćanskim načelima, pozivaju sva mladenačka i katolička društva da im pruže podršku te da zajedničkim snagama vrate Hrvatski sokol na pravi put.

Pokret pravog hrvatskog sokolstva svojim djelovanjem nije utjecao na daljnji raskol hrvatskog sokolstva. *Hrvatski sokol* nije se mnogo osvrtao na njihov rad, što nam ukazuje na to da njihovu organizaciju nisu smatrali nikakvom opasnošću za daljnju djelatnost. Nedovoljna podrška klera i sokolaša pravaške orijentacije s vremenom su rezultirali nedostatkom financija. Financijske su poteškoće označile prestanak izlazenja glasila koje je dijelom nastavilo svoju publicističku djelatnost u novom časopisu. U krajnjoj liniji, stvaranje novog sokolskog pokreta nije zabilježilo nikakve političke promjene, s obzirom na to da su ideje suparničkog sokolskog pokreta ostale dominantne. Unatoč tome što je glasilo *Pravi hrvatski sokol* izlazilo samo godinu dana, ono nam predstavlja glavni izvor za otkrivanje temeljnih odrednica, načela te upravno-organizacijskih tijela istoimenog pokreta. U kontekstu proučavanja povijesti sokolskog pokreta, predstavlja nam zanimljivu pojavu, ali i nezaobilaznu sastavnicu u cilju shvaćanja jednog takvog društveno i politički jakog pokreta poput sokolstva.

LITERATURA

- Tonko Barčot: *Hrvatski sokol u Boki kotorskoj u razdoblju Austro-Ugarske monarhije i Kraljevine SHS*. Kotor 2010.
- Marijan Diklić: *Pravaštvo u Dalmaciji do kraja prvog svjetskog rata*. Zadar 1998.
- Franjo Ženko Donadini: *Pedeset burnih godina hrvatskog naroda u Dalmaciji 1890-1940, zapisi i sjećanja*. Zagreb 2002. (Rukopis u vlasništvu prof. Trogrlića.)
- Ivan Hrštic: *Hrvatski sokol u Makarskoj (1894.-1914.)*. U: Historijski zbornik. Zagreb LXIV./2011., br. 1, 79-98.
- Duško Kečkemet: *Ante Bajamonti i Split*. Split 2007.
- Stjepan Krpan: *Malo poznati pohoditelj zapadnougarskih Hrvata*. U: Migracijske teme. Zagreb 1990., br. 6, 355-362.
- Duško Marović: *Povijest sporta u Splitu, od antičkih igara do prvog svjetskog rata*. Split 1990.
- Adolf Paar: *Hrvatski sokol*. Samobor 2011.
- Pravilnik društva Hrvatskog sokola u Splitu*. Split 1908.
- Pravilnik Hrvatske sokolske zajednice u Splitu* (ur. F. Ž. Donadini). Split 1911.
- Ivo Perić: *Položaj Dalmacije u Austrijskoj Carevini*. U: Povijest Hrvata: od kraja 15. st. do kraja Prvog svjetskog rata. Zagreb 1908.
- Jaroslav Šidak, Mirjana Gross, Igor Karaman: *Povijest hrvatskog naroda 1860 – 1914*. Zagreb 1968.
- Unutrašnji pravilnik Hrvatskog sokola u Splitu*. Split 1902.
- Stipe Vrdoljak: *Hrvatski sokol u Splitu od 1893. do 1910. godine*. U: Povijest sporta. Zagreb 1972., br. 10, 889-903
- Hrvatski biografski leksikon, svezak 3*. Zagreb 1993.

PERIODIKA

- Pravi hrvatski sokol*. Split 1911. – 1912., br. 1 – 12.
- Hrvatski sokol*. Zagreb 1907. – 1911., br. 10 – 12.
- Dan*. Split 1. II. 1912., br. 5.; 27. VI. 1912., br. 26; 10. X. 1912., br. 41; 24. X. 1912., br. 43; 13. III. 1913., br. 11; 27. III. 1913., br. 13.
- Sloboda*. Split 19. VIII. 1911., br. 66.
- Naše jedinstvo*. Split 13. I. 1910., br. 5; 5. XII. 1911., br. 145.

INTERNETSKI IZVOR

- Sokol*. <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=57005>, pristup ostvaren u kolovozu 2017. godine.

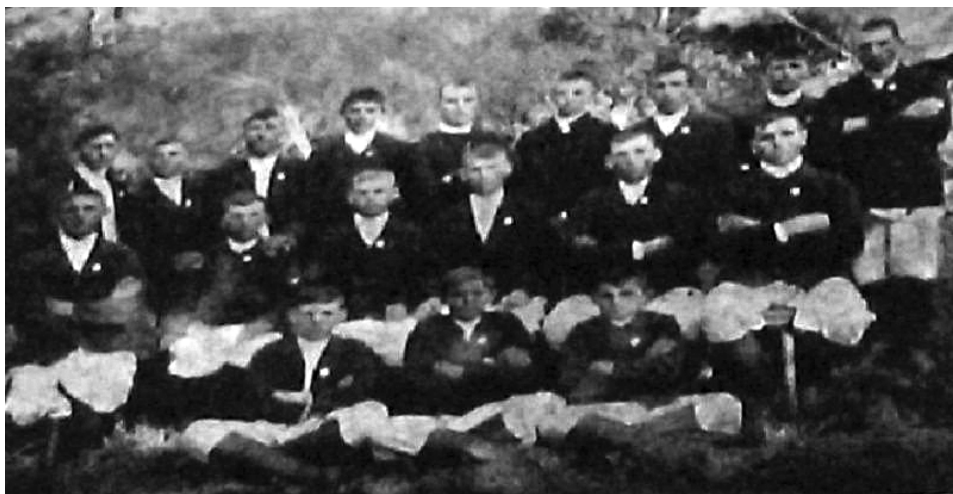
PRAVI HRVATSKI SOKOL – CONTENT, TOPICS AND ACCENTS

Summary

Newspaper *Pravi hrvatski sokol* represents the main source for researching organization of the homonymus movement. It was issued on the first day of the month, for one year exactly, from December 1911 to December 1912. This paper is based on a review of the content and accents from the newspaper itself, which reveals the importance of the newly created organization. *Pravi hrvatski sokol* as a movement emerged in the time of social political turmoil before WW1 when tendencies of forming a legal entity with Serbs are created. Position of Sokol societies primarily depended on the current political situation, so most of members adjust to those changes, but part of them didn't want to take part so they decided to establish new movement so they add a word real ("pravi") in it's name. It was a Christian – righteous fraction of members who did not want to accept the idea of Slavic mutuality and approaching Serbian Sokol societies, forcing for traditional Sokol organization based on patriotism and faith. They considered idea of Slavic equality completely destructive for the further development of Sokol organization, presenting themselves as saviours and protectors of Croatian patriotic ideals. Insufficient support of clerics, Party of right and Sokol members resulted in financial difficulties. Lack of finance has marked the cessation of the release of the newspaper.

In the context of studying history of Croatian *Sokol* movement, *Pravi hrvatski sokol* represents an interesting appearance, but also an inevitable component in understanding such a socially and politically strong movement as Sokol.

Keywords: *Pravi hrvatski sokol*, Rightism, Croatian Sokol movement

*Slika 1. Mladenačko društvo u Selniku
(ilustracija preuzeta iz „Pravi hrvatski sokol“, Split 1912., br. 6, 4.)*

*Slika 2. Mladenačko društvo u Slatinama
(ilustracija preuzeta iz „Pravi hrvatski sokol“, Split 1912., br. 4, 5.)*